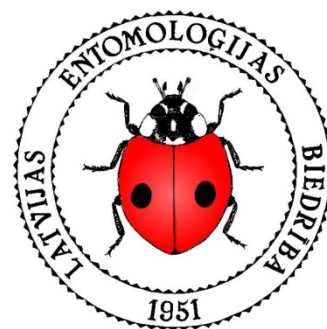

Latvijas Gada kukainis 2016

Šogad par Gada kukaini ir pasludināta **smirdīgā rožvabole, *Oxythyrea funesta*** (latīn.)

Nominējot smirdīgo rožvaboli par 2016.g. kukaini, Latvijas Entomoloģijas biedrība vēlas pievērst sabiedrības uzmanību cilvēka izraisīto darbību un to seku nekontrolētai ietekmei uz apkārtējo vidi.

Smirdīgā rožvabole ir ap 1-1,5 cm gara skarabeju dzimtas vabole, kuras ķermenis ir melns ar bronzas spīdīgumu un neregulāriem gaišiem plankumiem, klāts ar garu skraju apmatojumu (1.-2. att.). Kāpuri pēc izskata ir ļoti līdzīgi citu vietējo rožvaboļu kāpuriem, tikai daudz mazāki (3. att.).

1.- 2. attēls. Smirdīgā rožvabole. 1 - kolekcijas eksemplārs (foto: K.V.Makarovs); 2 - vabole dabā barojas ar ziedu nektāru (foto: D.Teļnovs).

Līdzīgi citām rožvabolēm, arī smirdīgā rožvabole ir fitofāgs - tā pārtiek no augu izcelsmes barības. Kāpuri vienas sezonas laikā attīstās augsnē, kur pārtiek no dažādu lakstaugu saknēm. Pieaugušās vaboles parādās vasarā, tās nereti sastopamas uz ziedošiem augiem, kur galvenokārt mēlojas ar to nektāru, bet mēdz arī graužt pašus ziedus.

Dabā smirdīgo rožvaboli var novērot visdažādākajās vietās, tomēr tā izvairās no plašiem mežu masīviem un vairāk sastopama atklātā ainavā.

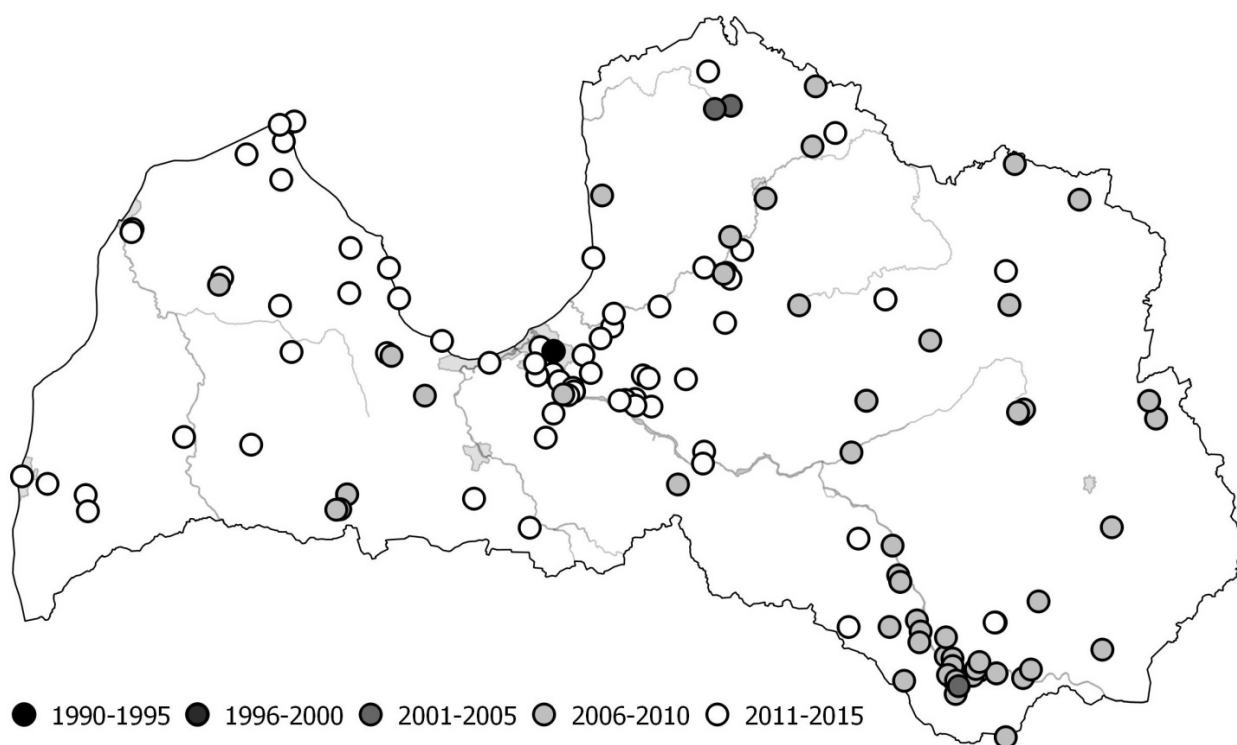
3. attēls. Smirdīgās rožvaboles kāpurs (foto: ar www.insecte.org atļauju).

Savu tautas nosaukumu smirdīgā rožvabole ieguva pateicoties ne visai veiksmīgam tulkojumam no latīņu valodas. Viens no vārda „*funesta*” tulkojumiem nozīmē „bēru”, „sēru” (kas varētu norādīt uz tumšo ķermeņa krāsu), bet otrs nozīmē nepatīkamu smaku.

Vabole vēl nesen bija izplatīta galvenokārt dienvidu un centrālajā Eiropā, Ziemeļāfrikā un Centrālāzijā uz ziemeļiem līdz Kauņai Lietuvā. 1992.g. pirmos smirdīgās rožvaboles eksemplārus novēroja Mežaparkā Rīgā, bet mūsdienās šī suga jau ir izplatījusies pa visu valsts teritoriju un aizgājusi krietni tālāk uz ziemeļiem līdz pat Somijai un Sanktpēterburgai. Latvijas „iekarošanas” karte - sk. 4. att.

Lai gan tiešu pierādījumu tam nav, novērojumi liecina par globālām klimata izmaiņām, kā galveno faktoru, kas ir veicinājis smirdīgās rožvaboles izplatības tik krasi izplešanos ziemeļu virzienā. Veģetācijas sezonai kļūstot garākai, ziemām - īsākām un mazāk bargām,

Šīs sugas kāpuri vienas sezonas laikā tagad spēj attīstīties un līdz ziemei iekūņoties, kas iepriekš nebija iespējams klimata dēļ.

4. attēls. Smirdīgās rožvaboles novērojumi Latvijas teritorijā 25 gadu laikā (karti sagatavoja U.Piterāns).

Sugu izplatības areālu izmaiņas ir dabisks process, bet cilvēka ietekmē tas kļuvis daudz ātrāks, grūtāk prognozējams un nepārvaldāms. Smirdīgā rožvabele ir tikai viens no piemēriem, kad Baltijas faunā parādās jaunienācēji. Tikai vaboļu starpā katru gadu entomologi fiksē ap 30 Latvijā līdz šim neatrastu sugu. Būtiska šo daudzu sugu daļa tagad spēj Baltijas reģionā nostiprināties, tikai pateicoties maigākam klimatam.

Jāpatur prātā, ka katra no svešzemju sugām, kas ienāk kādā sev jaunā teritorijā, aizņem kādas citas sugas vai sugu grupas nišu. Citiem vārdiem sākot, pieaug konkurences spiediens uz vietējām sugām. Entomologiem pašlaik nav zināms, kuras tieši kukaiņu sugas varētu būt ietekmētas smirdīgās rožvaboles straujas izplatīšanas Baltijā dēļ, šis jautājums vēl tiek pētīts.

Globālā sasilšana un klimata izmaiņas Latvijas platumā grādos īpaši ietekmē t.s. boreālas (jeb ziemeļu joslas) sugas. Arī Latvijā ir novērojumi, ka ziemeļu reģionam raksturīgas augu un dzīvnieku sugas kļūst retākas. Tas ir signāls, ka šādas sugas var neatgriezeniski pazust no Baltijas un ir pienācis pēdējais laiks mums sākt rīkoties un saglabāt planētas dabas vērtības.

Papildus informācijas par Gada kukaini un ar šīs akcijas saistītajām aktivitātēm ir sagaidāma vēlāk.

Atgriezeniskā saite:
Dmitrijs Teļnovs

anthicus[AT]gmail.com

Par Latvijas Entomoloģijas biedrību:

Latvijas Gada kukaiņa titulu kopš 1999.g. izvēlas un nomīnē Latvijas Entomoloģijas biedrība. Latvijas Entomoloģijas biedrība ir Latvijā vecākā aktīva sabiedriska organizācija, kas darbojas dabas izpētes un vides aizsardzības jomā.

Saites:

facebook.com/LatvijasEntomologijasBiedriba

leb.daba.lv